МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
„ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

Лихачова Катерина Михайлівна

УДК 378. 016 : 811.161.2’271 (0-43.3)

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРАВИЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Луганськ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:	доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна Олена Миколаївна,** Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, завідувач кафедри української мови.
Офіційні опоненти :	доктор педагогічних наук, професор **Бакум Зінаїда Павлівна,** ДВНЗ „Криворізький національний університет”, завідувач кафедри інженерної педагогіки та мовної підготовки; кандидат педагогічних наук, доцент **Бондаренко Галина Петрівна,** Східноукраїнський університет імені Володимира Даля (м. Луганськ), доцент кафедри української мови і літератури.

Захист відбудеться 18 червня 2014 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.03 у Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2, ауд. 376.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2).

Автореферат розіслано 16 травня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради **О. Г. Сущенко**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Соціально-економічні реформи в країні зумовлюють внесення системних коректив до підготовки майбутніх економістів, здатних виявляти професіоналізм у різних ситуаціях спілкування, бути компетентними й конкурентоспроможними на ринку праці. На цьому акцентовано увагу і в Законах України „Про освіту", „Про професійно-технічну освіту", „Про вищу освіту", Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, що зумовлює перегляд ролі людини в сучасному освітньому просторі та висуває нові вимоги до якості людського капіталу відповідно до культурно-духовних і суспільно-економічних трансформацій. Вимогою часу стає поєднання професіоналізму та універсальних знань фахівця, що забезпечують його конкурентоздатність. Ринкові відносини вимагають сформованості таких якостей професіонала, як мобільність, ініціативність, комунікабельність. Провідну роль у професійній діяльності економіста посідає спілкування, що містить консультації, бесіди, переговори з партнерами, листування тощо. Успіх комунікації значною мірою залежить від сформованості рівня культури мовлення економістів.

Концептуальні засади проблеми формування культури професійного мовлення відображено в працях З. Бакум, О. Біляєва, Г. Бондаренко, Н. Голуб, О. Горошкіної, І. Дроздової, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Семеног, Т. Симоненко, В. Шляхової та ін. Лінгвістичний аспект формування професійного мовлення подано в студіях Н. Бабич, С. Єрмоленко, Л. Мацько та ін. Проблеми змісту навчання професійного мовлення майбутніх фахівців розробляли О. Горошкіна, Р. Кацавець, Л. Паламар, С.Шевчук та ін.

Останнім часом активізувалися дослідження методичних засад формування мовлення майбутніх фахівців за різним професійним спрямуванням: педагогів (Н. Безгодова, Ж. Горіна, Л. Лучкіна, Т. Окуневич, Л. Сергієнко та ін.), авіаторів (О. Бугайчук), аграріїв (Г. Берегова, В. Михайлюк), лікарів (Л. Васецька, І. Черних), спортсменів (Л. Головата), технологів (Н. Тоцька), інженерів (Т. Рукас), юристів (М. Криськів) та ін. У вітчизняній лінгводидактиці наявні роботи, присвячені формуванню професійного мовлення майбутніх економістів, зокрема Т. Ганніченко, яка дослідила проблеми формування комунікативної компетенції майбутніх економістів засобами ділової гри; у дисертації Н. Костриці запропоновано програму „Ділова українська мова", розкрито особливості застосування ситуативно-тематичного підходу до навчання з відповідною типологією вправ. Організаційно-методичні засади формування комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищому економічному навчальному закладі обгрунтовано в роботі С. Хоцкіної.

Така кількість дисертаційних праць дає підстави для висновку про складність і поліаспектність проблеми, наявність різних підходів до її розв'язання. Водночас науковці дійшли висновку, що одним із найважливіших завдань вищої

освіти є формування правильного, точного, логічного, доречного професійного мовлення.

Як свідчить вивчення стану проблеми, навчання української мови (за професійним спрямуванням) на спеціальностях економічного профілю зорієнтовано здебільшого на формування правописних умінь і навичок студентів, збагачення їхнього словникового запасу економічною термінологією та засвоєння ними особливостей оформлення ділової документації. Поза увагою викладачів залишається розвиток умінь створювати висловлювання, зокрема наукового й офіційно-ділового стилю, й реалізовувати їх в усному або писемному мовленні, дотримуючись норм української літературної мови, активно використовувати в мовленні економічну термінологію відповідно до ситуації спілкування, брати участь у діловій і науковій дискусії, дотримуватися правил ділового етикету, зокрема мовленнєвого. На заняттях з української мови за професійним спрямуванням використовують переважно навчальні посібники і підручники, у яких не враховано специфіку майбутнього фаху студентів, що у свою чергу, не дозволяє майбутнім економістам засвоїти ціннісні орієнтири майбутньої професійної діяльності.

Крім того, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження переконав, що перелік норм української літературної мови останнім часом суттєво розширився, а це, на жаль, не відбито в сучасних підручниках і посібниках з української мови за професійним спрямуванням. Також майбутні економісти зазнають труднощів під час перекладу й редагування професійно орієнтованих текстів, підготовки доповідей і повідомлень, не завжди впевнені у правильності оформлення професійно важливих жанрів ділової документації. Недостатня дослідженість проблеми на теоретичному й практичному рівнях і зумовила вибір теми дисертації „**Лінгводидактичні засади формування правильності українського мовлення майбутніх економістів**”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації пов’язана з проблематикою наукової роботи кафедри української мови „Теорія і практика формування мовної особистості”, що входить до комплексної наукової теми Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” „Лінгводидактичні засади мовної освіти в освітніх закладах різного типу” (державний реєстраційний номер 0107U011891). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 15.01.2010 р.) та узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 25.05.2010 р.).

Об’єкт дослідження – процес формування українського мовлення студентів економічних спеціальностей.

Предмет дослідження – лінгводидактичні засади формування правильності українського мовлення майбутніх економістів.

Мета дослідження полягає у визначенні лінгводидактичних засад та експериментальній перевірці методики формування правильного українського мовлення студентів економічних спеціальностей.

Гіпотеза дослідження: ефективність формування правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей буде забезпечена, якщо: методика формування правильності мовлення буде побудована на засадах комунікативно-когнітивної концепції навчання української мови; формування відбуватиметься з урахуванням нормативного (засвоєння норм усного й писемного мовлення); комунікативного (доцільне використання мовних засобів відповідно до обраного жанру, стилю й типу мовлення) й етичного (засвоєння мовленнєвого етикету) аспектів культури мовлення; набуття комунікативного досвіду в майбутній фаховій діяльності здійснюватиметься шляхом використання відповідних форм, методів, прийомів навчання, професійно орієнтованого дидактичного матеріалу й моделювання мовленнєвих ситуацій у професійному контексті.

Досягнення мети потребувало вирішення таких **завдань**:

1. Уточнити понятійно-категоріальне поле дослідження.
2. Визначити психолого-педагогічні, психолінгвістичні й лінгводидактичні засади формування правильності українського мовлення студентів – майбутніх економістів.
3. На основі аналізу наявного методичного забезпечення формування правильності українського мовлення майбутніх економістів дослідити стан порушеної проблеми.
4. На підставі визначених критеріїв і показників схарактеризувати рівні сформованості правильності мовлення майбутніх економістів.
5. Розробити й експериментально перевірити методику формування правильності мовлення майбутніх економістів.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: філософські положення про єдність свідомості й діяльності; вчення про природу мови як засіб спілкування, взаємозв'язок мовленнєвої та розумової діяльності людини; співвідношення мови й мовлення; основні положення когнітивної та комунікативної лінгвістики, психолінгвістики, психології про природу мовленнєвої діяльності; праці вчених з проблем культури мовлення – лінгвістів (Н. Бабич, І. Білодід, В. Бондаренко, С. Єрмоленко, М. Ілляш, М. Жовтобрюх, Т. Панько, Л. Струганець), лінгводидактів (З. Бакум, О. Біляєв, І. Дроздова, С. Караман, М. Пентилюк та ін.), психологів і психолінгвістів (Б. Ананьєв, Б. Баєв, І. Горєлов, М. Жинкін, І. Зимня, Г. Костюк, О. Леонтьєв, Л. Проколієнко, К. Сєдов, І. Синиця); формування професійного мовлення студентів (Г. Берегова, Н. Безгодова, Г. Бондаренко, Н. Босак, О. Бугайчук, Ж. Горіна, К. Климова, Т. Окуневич та ін.); наукові висновки про психічний і психологічний розвиток студентів (Б. Ананьєв, В. Глухов, І. Зимня, І. Кон, С. Рубінштейн та ін.); щодо

розуміння понять „правильність мовлення” і „норми української літературної мови” (О. Ахманова, Н. Бабич, Ю. Бєльчиков, І. Білодід, В. Виноградов, Б. Головін, А. Загнітко, С. Єрмоленко, А. Коваль, І. Кочан, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Пилинський, О. Сербенська, О. Синявський, Л. Скворцов, Л. Струганець та ін.).

Для реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності його результатів використано такі **методи**: *теоретичні* – аналіз психологічної, педагогічної, методичної літератури для уточнення ключових понять дослідження; синтез і узагальнення теоретичних положень для обґрунтування психологічних і лінгводидактичних засад формування правильності мовлення майбутніх економістів; моделювання для створення експериментальної методики формування правильності мовлення студентів – майбутніх економістів; *емпіричні:* спостереження, аналіз, анкетування, бесіди – для аналізу практики формування правильності мовлення у ВНЗ; експеримент для впровадження розробленої методики формування правильного мовлення студентів, виявлення рівнів його сформованості в майбутніх економістів; методи математичної статистики для визначення статистичної значущості одержаних результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Стахановського промислово-економічного технікуму (СПЕТ), Стахановського відділення Інституту післядипломної освіти і дистанційного навчання Східноукраїнського національного університету імені В. Даля, Слов’янського коледжу Національного авіаційного університету (м. Київ), структурних підрозділів ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (Коледж технологій та дизайну, Брянківський коледж, Ру-біжанський політехнічний коледж імені О. Є. Порай-Кошиці) протягом 2009-2013 рр. Усього експериментальною роботою було охоплено 308 студентів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що: *вперше* визначено зміст поняття „правильність українського мовлення майбутніх економістів” як складного утворення, що є важливою рисою мовної особистості фахівця, характеризуючи рівень знання мови й рівень освіченості загалом, підґрунтям для формування його загальної культури, сприяє реалізації ефективної комунікації на основі дотримання мовних норм і норм мовленнєвого етикету; обґрунтовано методику формування правильності мовлення, побудовану на засадах комунікативно-когнітивної концепції навчання української мови, яка передбачає врахування нормативного (засвоєння норм усного й писемного мовлення); комунікативного (доцільне використання мовних засобів відповідно до обраного жанру, стилю й типу мовлення) й етичного (засвоєння мовленнєвого етикету) аспектів культури мовлення; набуття комунікативного досвіду в майбутній фаховій діяльності через поетапне впровадження комплексу вправ і завдань; *удосконалено* форми, методи, прийоми та засоби роботи над формуванням правильності українського мовлення; *набуло подальшого розвитку* методичне

забезпечення формування правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей.

Практичне значення дослідження. Запропонована методика формування правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей забезпечена комплексом вправ, професійно орієнтованих ігор, спеціально відібраних текстів, може використовуватися в навчанні студентів української мови на економічних спеціальностях вищих закладів освіти, системі післядипломної професійної освіти й самоосвіти. Сформульовані в роботі положення, висновки й методичні рекомендації можна реалізувати в процесі вдосконалення програм з української мови (за професійним спрямуванням), підручників, методичних посібників для вищих навчальних закладів, у практичній роботі викладачів мови.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Брянківського коледжу ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка" (довідка № 406 від 18.09.2013), Стахановського промислово-економічного технікуму (СПЕТ), Стахановського відділення Інституту післядипломної освіти і дистанційного навчання Східноукраїнського національного університету імені В. Даля (довідка № 84/213 від 12.09.2013), Коледжу технологій та дизайну ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка" (довідка № 177 від 12.09.2013), Слов'янського коледжу Національного авіаційного університету (довідка № 154 від 25.06.2013), Рубіжанського політехнічного коледжу імені О. Є. Порай-Кошиці ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка" (довідка від 18.09.2013).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження презентовано на науково-практичних конференціях різних рівнів – *міжнародних:* „Наукова молодь: Досягнення та перспективи" (Луганськ, 2009), „Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці" (Луганськ, 2011-2013), „Підприємницька та інноваційна діяльність, наука у вищих навчальних закладах" (Київ, 2011), „Теорія і практика виховання сучасної молоді: цінності, зміст, технології" (Луганськ, 2012); *всеукраїнських:* „Слово, речення, текст: когнітивний, прагматичний та лінгводидактичний аспекти" (Херсон, 2013) і *регіональних*: „Образне слово Луганщини" (Луганськ, 2009-2013 рр.), „Власне українське та іншомовне слово у нашому вжитку" (Стаханов, 2012). Результати наукового пошуку обговорювалися й дістали позитивну оцінку на засіданнях кафедри української мови ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка", засіданнях циклової комісії Брянківського коледжу ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 19 одноосібних публікаціях, із них – 7 у наукових фахових виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Структура дисертаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, 5

додатків на 27 сторінках, списку використаної літератури (221 найменування, з них 5 іноземною мовою). Робота містить 4 таблиці та 3 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 245 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження; розкрито теоретичну і практичну значущість, подано дані про апробацію основних положень дисертації.

У першому розділі - **„Теоретичні засади формування правильності українського мовлення майбутніх економістів"** - конкретизовано понятійне поле дослідження; обґрунтовано сутнісні характеристики ключового поняття „правильність українського мовлення майбутніх економістів"; визначено лінгводидактичні, психологічні та психолінгвістичні засади формування правильності українського мовлення майбутніх економістів: з'ясовано чинники формування правильності мовлення українського мовлення майбутніх економістів; виявлено закономірності, принципи, форми, методи, прийоми і засоби ефективного формування правильності українського мовлення.

У результаті теоретичного осмислення різних підходів до розуміння поняття „правильність мовлення" зроблено висновок, що в науковій літературі немає його чіткого визначення; у лінгвістиці правильність визначають як досить складну й полікомпонентну ділянку культури мовлення, що передбачає дотримання норм літературної мови.

Спираючись на результати проведеного аналізу, дефініцію *правильність мовлення економіста* розглядаємо як складне утворення, що є важливою рисою мовної особистості фахівця, характеризуючи рівень знання мови й рівень освіченості загалом, підґрунтям для формування його загальної культури, сприяє реалізації ефективної комунікації на основі дотримання мовних норм і норм мовленнєвого етикету.

На основі аналізу професіограми економіста зроблено висновок, що фахівцям із галузі економіки необхідно дотримуватися акцентуаційних, фонетичних, орфоепічних, лексико-фразеологічних, словотвірних, графічних і орфографічних, граматичних, правописних, стилістичних і комунікативних норм, що сприймаються як „ідеал" і загальноприйнятий зразок. Комунікативні норми і норми літературної мови перебувають у взаємозалежності й взаємозв'язку, оскільки ефективна реалізація процесу професійного спілкування залежить від дотримання мовцями комунікативних якостей мовлення, зокрема правильності. До того ж, мовлення економіста повинно забезпечувати вирішення фінансових питань, тому, крім загальнокультурних, перед мовленням майбутнього економіста, стоять і професійні вимоги. Економіст несе соціальну відповідальність за зміст і якість свого мовлення, за його наслідки.

Вивчення психологічної й педагогічної літератури дозволило констатувати, що успішному формуванню правильності українського мовлення студентів – майбутніх економістів сприяє врахування їхніх індивідуальних і вікових особливостей, оскільки в цей період спостерігається підвищений інтерес до слова як до засобу точної й повної передачі своїх думок, підвищується вимогливість до власного мовлення й мовлення оточуючих, рівня мовних здібностей, пізнавальних можливостей, розуміння суті психічних процесів, зокрема мотиву, сприйняття, запам'ятовування, відтворення, що лежать в основі мовленнєвої діяльності. Формування правильності мовлення майбутніх економістів передусім пов'язане з такими процесами, як розвиток мовної свідомості, мислення та внутрішнього мовлення, виконання конкретних операційних дій задля одержання теоретичних знань і вдосконалення практичних навичок, розвитку мотивації до навчання.

Узагальнення різних підходів до формування правильного українського мовлення дозволило визначити провідні принципи й закономірності, дотримання яких сприятиме оптимізації цього процесу: *загальнодидактичні* (систематичності й послідовності, наступності й перспективності, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності, наочності, принцип індивідуального підходу та ін.), *лінгводидактичні* й *специфічні* (системність як основна вимога в доборі змісту навчання для формування професійного мовлення, моделювання відібраного змісту навчання з метою формування професійного мовлення, міжпредметна координація в засвоєнні знань, вивчення мови у структурній цілісності з обов'язковим пізнанням її рівнів тощо), які покладено в основу методики формування правильного українського мовлення. Це дозволило визначити зміст, відібрати доцільні форми організації, методи, прийоми й засоби продуктивної організації навчального процесу.

До найбільш продуктивних методів навчання відносимо інтерактивні, серед прийомів виокремлюємо загальні прийоми мислительної діяльності студентів (аналіз, синтез, узагальнення) та специфічні (редагування, групування мовних явищ, заміна одних мовних явищ іншими, поширення речення, перестановка мовних одиниць, конструювання речення, визначення наголосу, відмінювання слів, стилістичний експеримент тощо). Оптимальним вважаємо продумане використання дидактичного матеріалу, передусім текстового, різних видів словників і навчальних посібників, наочності та мультимедійних засобів, зокрема відеофільмів, презентацій, комп'ютерних програм. Визначені лінгводидактичні засади стали теоретичною основою для створення експериментальної методики формування правильного українського мовлення студентів економічних спеціальностей.

У другому розділі - **„Стан формування правильності мовлення студентів економічних спеціальностей"** – проаналізовано практику формування правильності мовлення майбутніх економістів; описано результати

констатувального зрізу, на основі яких виявлено рівні сформованості правильності мовлення студентів – майбутніх економістів.

Спостереження за процесом навчання української мови (за професійним спрямуванням) у навчальних закладах дозволило з'ясувати, що формуванню правильності українського мовлення майбутніх економістів приділяють недостатньо уваги. Аналіз методичного забезпечення засвідчив відсутність навчальних посібників, які б допомогли студентам не тільки оволодіти нормами сучасної української літературної мови, методикою складання різних документів, а й сприяли б розвитку мовлення в різних галузях діяльності людини з урахуванням мовленнєвого середовища.

Констатувальний зріз проводився в три етапи: перший – пропедевтичний – передбачав виявлення загального ставлення студентів до дотримання норм сучасної української літературної мови, визначення рівня володіння українською мовою, виявлення конструктивних шляхів формування правильного усного і писемного мовлення; другий (діагностичний) був зорієнтований на визначення фактичного рівня сформованості правильності українського мовлення; третій (аналітичний) спрямований на якісний аналіз результатів анкетування й виконаної студентами самостійної роботи та визначення на їх основі рівнів сформованості правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей. Результати анкетування та інтерв'ювання студентів засвідчили, що студенти економічних спеціальностей усвідомлюють значення мовної підготовки для їхньої майбутньої професії, досить високо оцінюють власні можливості, проте аналіз відповідей на запитання анкети виявив низький рівень знань норм сучасної української літературної мови.

Аналіз отриманих даних здійснювався за критеріями, виокремленими з урахуванням вимог чинних навчальних програм, професіограми економіста, думок експертів (економістів-практиків): *мотиваційним* (визначає готовність до навчальної діяльності з формування правильності українського мовлення; свідоме ставлення до української мови, бажання вдосконалювати власне мовлення; усвідомлення правильності українського мовлення як складника фахової компетентності); *нормативним* (володіння нормами (фонетичними, орфоепічними, орфографічними, лексичними, морфологічними, синтаксичними, стилістичними тощо) сучасної української літературної мови на всіх рівнях мовної системи в усній і писемній формах, наявність глибоких і міцних знань з української мови); *термінологічним* (володіння системними та структурованими знаннями фахової термінології); *діяльнісно-функційним* (володіння професійними мовними знаннями, уміннями та навичками в усіх видах мовленнєвої діяльності, що виявляються в мовній і мовленнєвій компетентностях). На підставі узагальнення одержаних результатів схарактеризовано рівні сформованості правильності українського мовлення студентів-економістів: низький, середній, достатній, високий.

Високий рівень сформованості правильності мовлення засвідчили 7 % студентів. Вони глибоко усвідомлюють поняття мовної норми, її функції, знають сучасні тенденції розвитку норм української літературної мови, норми мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування; демонструють активне використання багатого й різноманітного словникового запасу в мовленні; уміння правильно відповідно до опрацьованих правил писати слова і ставити розділові знаки; самостійно досягають комунікативної мети, швидко сприймають та аналізують чуже мовлення та критично оцінюють власні висловлювання; демонструють здатність до самоосвіти.

Достатній рівень сформованості правильності мовлення показали 5% студентів. Вони мають достатні знання про норми сучасної української літературної мови й норми мовленнєвої поведінки; демонструють уміння користуватися всіма видами мовленнєвої діяльності, основами культури усного і писемного мовлення, уміння сприймати й аналізувати чужі висловлювання й продукувати власні; наявність навичок самоконтролю й самокорекції. Водночас словниковий запас цих студентів не відзначається образністю й багатством, вони можуть припуститися поодиноких порушень норм сучасної української літературної мови.

Середній рівень сформованості правильності мовлення мають 11% студентів. Вони знають норми сучасної української літературної мови, проте в мовленні їх порушують, припускаються різних видів помилок; незначний словниковий запас спричиняє проблеми з продукування усних і писемних монологічних і діалогічних висловлювань різних типів і жанрів у різних сферах спілкування; несформовані вміння оцінювання власних і чужих висловлювань щодо їх мовного оформлення, ефективності досягнення поставленої комунікативної мети й навички використання мовлення як засобу самореалізації та самовираження в різних галузях людської діяльності, зокрема професійній.

На констатувальному етапі дослідження встановлено перевагу *низького рівня* (77% майбутніх економістів) сформованості правильності мовлення. Ці студенти виявили відсутність системних знань норм сучасної української літературної мови й норми мовленнєвої поведінки в різних ситуаціях спілкування. Неглибоке засвоєння майбутніми економістами норм української літературної мови спричинює їх порушення й неповне усвідомлення і як результат наявність різних типів помилок в усному й писемному мовленні, у тому числі грубих. Для цих студентів характерні обмежений словниковий запас, невміння створювати усні і писемні висловлювання різних типів і жанрів відповідно до ситуації спілкування; відсутність прагнення вдосконалювати власне мовлення.

Результати констатувального зрізу засвідчили необхідність розроблення й упровадження спеціальної методики формування правильності мовлення майбутніх економістів.

У третьому розділі - **„Реалізація розробленої методики формування правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей”** - викладено зміст, мету й завдання експериментально-дослідної роботи; розроблено її програму, визначено технологічні етапи; описано й проаналізовано хід і результати експерименту.

Логіка дослідження вимагала визначення теоретико-методичного підґрунтя експериментальної методики навчання, систематизації програмового матеріалу з української мови за професійним спрямуванням та його інтеграції з профільними дисциплінами, що забезпечують підготовку студентів економічних спеціальностей. Наступним кроком стало структурування змісту курсу за вимогами комунікативно-когнітивної концепції навчання української мови, що сприяло поетапному й взаємозалежному розвиткові всіх видів мовленнєвої діяльності, засвоєнню всіх компонентів культури мовлення загалом і формуванню правильності мовлення зокрема. Це зумовило відбір доцільних технологій навчання української мови (технології інтегрованого, особистісно зорієнтованого, інтенсивного навчання тощо).

В основу експериментальної методики покладено ідеї інтегрованого й професійно орієнтованого навчання, що забезпечило стимулювання потреби студентів у вивченні української мови, зокрема засвоєнні професійної лексики і термінології, основ професійного спілкування й етики у сфері обраної фахової діяльності, формування комунікативної компетентності, що дозволить майбутньому економістові репрезентувати себе як кваліфікованого спеціаліста, який може ефективно здійснювати професійні контакти українською мовою, реалізувати себе як сильну мовну особистість у професійно значущих мовленнєвих ситуаціях.

Теоретичними засадами експериментальної методики визначено *компетентнісний*, *комунікативно-когнітивний*, *текстоцентричний* підходи, що дозволило обґрунтувати ієрархію цілей, особливості відбору змісту навчання, вирішити проблеми організації відібраного змісту і послідовності його вивчення. Провідними принципами навчання стали загальнодидактичні (активності й творчої самостійності студентів, соціокультурний, градуальності тощо), лінгводидактичні й специфічні принципи: професійної спрямованості навчання, практичної спрямованості навчання мови, урахування індивідуально-психологічних особливостей і мовних здібностей студентів, узаємозв’язку відомого й нового навчального матеріалу, взаємозв’язку норм української літературної мови, свідомого вибору варіанта диспозитивної норми.

Експериментальна програма навчання студентів економічних спеціальностей була розроблена з урахуванням вимог Державного стандарту з української мови (нормативний обсяг теоретичних відомостей про правильність мовлення, відомих зі шкільного курсу української мови), що стали опорними, а також сучасних комунікативно значущих відомостей, необхідних для

формування правильності українського мовлення. Програмою визначено також мовленнєві вміння, необхідні для подальшого задоволення комунікативно важливих професійних потреб майбутніх економістів; основні методи і прийоми засвоєння знань про норми сучасної української літературної мови; засоби навчання, використання яких забезпечить ефективне формування правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей.

Упровадження методики формування правильності мовлення майбутніх економістів на основі розробленої експериментальної програми розгорталося поетапно. Метою *першого етапу* – поглиблювально-пропедевтичного – стало поглиблення знань студентів про комунікативні якості мовлення, норми сучасної української літературної мови в процесі взаємопов'язаної реалізації всіх видів мовленнєвої діяльності. Висвітлення теоретичних питань, що розкривають варіанти вибору граматичної форми слова, було поєднано з вправами й завданнями на запобігання граматичних помилок під час творення відмінкових форм іменників, поєднання числівників з іменниками, дієвідмінювання і рекомендаціями щодо уникнення помилок у процесі створення форм ступенів порівняння прикметників і прислівників тощо.

Серед форм навчання найбільш продуктивними під час цього етапу стали лекції різного типу, зокрема лекції з елементами бесіди, лекції з елементами візуалізації, класичні лекції з аналізом конкретних мовленнєвих ситуацій тощо, практичні заняття, індивідуально-групові консультації, самостійна робота, вибір яких зумовлений метою і завданнями експерименту. Під час практичних занять викладачі приділяли особливу увагу формуванню вмінь студентів знаходити в тексті й доречно використовувати в мовленні термінологічну лексику та виробничо-професійні, науково-технічні професіоналізми; користуватися термінологічними словниками та довідковою літературою, здійснювати регламентоване спілкування, застосовувати норми української літературної мови в усному й писемному мовленні, доречно використовувати моделі звертання, привітання, ввічливості; удосконалювали вміння і навички перекладати й редагувати тексти, використовуючи термінологічні двомовні словники, електронні словники тощо.

Другий етап – комунікативно-професійний – спрямований на вдосконалення набутих знань про норми української літературної мови, умінь користуватися правильним українським мовленням під час засвоєння соціально-гуманітарних і професійно орієнтованих дисциплін через використання міжпредметних зв'язків. Під час навчання акцент було зроблено на збагаченні активного фахового словника студентів у процесі роботи з професійно орієнтованими текстами; розвиткові вмінь і навичок опрацювання наукової та фахової літератури, удосконаленні комунікативного досвіду в професійній мовленнєвій діяльності. Розпочата на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) робота була продовжена у процесі вивчення дисциплін „Історія

України", „Основи філософських знань", „Культурологія", „Економічний аналіз", „Основи маркетингу", „Зовнішньоекономічна діяльність підприємства" та ін., зокрема студенти активно використовували засвоєну професійну лексику, удосконалювали вміння користуватися нормами літературної мови в процесі мовленнєвої діяльності, мали змогу спостерігати за мовленнєвою поведінкою комунікантів, аналізувати її щодо дотримання норм літературної мови, комунікативної доречності мовлення, відповідності мовленнєвій ситуації.

Важливу роль на цьому етапі відігравали завдання, у яких був використаний регіональний компонент, під яким розуміємо систематичне й розосереджене впровадження в навчальний процес місцевого мовного й соціокультурного матеріалу. Завдання з використанням місцевого матеріалу були різноманітними, наприклад: екскурсія підприємствами, банками міста з подальшим складанням звіту про неї; підготовка повідомлення „Історія виникнення банківської справи на Луганщині"; укладання рейтингу приватних підприємств; випуски економічних бюлетенів тощо. На практичних заняттях з професійно орієнтованих дисциплін студенти складали діалоги за різними ситуаціями, наприклад: „Споживач в економіці" (послуги, домашнє виробництво), „Праця і трудові відносини" (особливості трудової діяльності), переговори про надання кредитів тощо. Однією з ефективних форм навчання протягом другого етапу експерименту були професійно орієнтовані лінгвістичні ігри як ефективний засіб інтеграції економіки і мовознавства, наприклад: скласти кросворд, уставити в текст потрібні пропущені слова, знайти відповідність між поняттями і визначеннями тощо.

Протягом *третього етапу* – узагальнювального – відбувалося узагальнення й корекція засвоєних студентами знань, перевірка сформованості правильного українського мовлення за визначеними критеріями через упровадження розроблених завдань, що виконували контрольно-діагностичну функцію щодо глибини засвоєння знань про поняття мовної норми, її функції, сучасні тенденції в розвитку норм української літературної мови, норми мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування. Завдання перевіряли сформованість умінь складати діалог і монолог відповідно до запропонованої ситуації та мети спілкування; самостійно досягати комунікативної мети, сприймати й аналізувати чуже мовлення та критично оцінювати власні висловлювання тощо. Наприклад, однією з ефективних вправ, спрямованих на вдосконалення правильного українського мовлення, було створення студентами власної програми формування правильності українського мовлення майбутніх економістів. Під час дослідного навчання використовувалися як традиційні форми навчання (лекції, практичні, індивідуальні заняття, індивідуальні й групові консультації), так і сучасні інтерактивні (студентські конференції, дидактичні й професійно орієнтовані ігри, творча самостійна робота тощо).

На всіх етапах упровадження методики формування правильності мовлення майбутніх економістів особливе місце було відведено системі вправ і завдань, розробленій на основі аналізу відомих класифікацій (З. Бакум, О. Біляєв, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Дроздова, С. Караман, К. Климова, В. Онищук та ін.). До неї належать вправи: за *дидактичною метою*: підготовчі, тренувальні, оцінно-контрольні вправи; *за часом роботи з текстом*: дотекстові, текстові, післятекстові; *за формою*: усні та письмові; *за місцем проведення*: аудиторні і позааудиторні; *за формованими вміннями*: мовні, мовленнєві, комбіновані; *за ступенем творчості*: репродуктивні, трансформаційні, конструктивні.

Формуванню вмінь оцінювати рівень культури й освіченості людини за її мовленням, коректно виправляти помилки, активно використовувати професійну лексику під час модельованих ситуацій спілкування; працювати з довідковою науковою, науково-популярною і навчальною літературою сприяло використання текстів різної тематики, жанрової і стильової належності, у яких розкривалися відомості про історію українського правопису, становлення норм сучасної української літературної мови, своєрідність професійного мовлення, аспекти мовленнєвого етикету тощо. Забезпеченню ефективної реалізації видів мовленнєвої діяльності, засвоєнню кожної норми сучасної української літературної мови й формуванню потреби використовувати норми в процесі професійної комунікації сприяло застосування схем, таблиць, роздаткового дидактичного матеріалу, довідкових видань, словників, довідників, аудіо-, відеозаписів мовлення студентів, фрагментів телепередач, комп'ютерних програм тощо.

Запропонована методика формування правильного українського мовлення студентів економічних спеціальностей апробувалася на економічних відділеннях відібраних для експерименту вищих навчальних закладів протягом 2009-2013 рр. і охоплювала 308 студентів, з яких 156 навчалися в експериментальних групах (ЕГ), 152 – у контрольних (КГ).

Контрольні й експериментальні групи відбиралися за результатами констатувального зрізу, студенти мали приблизно однаковий рівень сформованості правильності мовлення. У КГ заняття організовувалися за робочою навчальною програмою курсу „Українська мова (за професійним спрямуванням)", рекомендованою для всіх нефілологічних факультетів вищих закладів освіти, в ЕГ – за розробленою експериментальною методикою на основі експериментальної програми з відповідним методичним забезпеченням.

Для перевірки ефективності розробленої дослідної методики й рівня сформованості правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей було використано *поточний*, *проміжний* і *підсумковий* контроль. Аналізу підлягали якісні й кількісні показники.

Динаміку зрушень у рівнях сформованості правильності українського мовлення студентів – майбутніх економістів протягом навчання за експериментальною методикою подано в діаграмі.

Діаграма 1

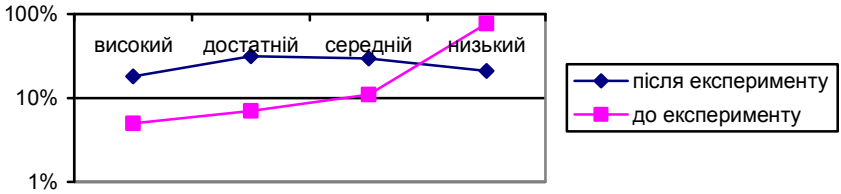

Як видно з діаграми, до категорії осіб з високим рівнем сформованості правильного українського мовлення віднесено 18 % студентів третіх курсів ЕГ, відповідно, достатній рівень виявили 31,4 %, середній - 29,6 %, низький – 21 % майбутніх економістів. Отже, дані формувального експерименту засвідчили, що рівень сформованості правильного українського мовлення студентів експериментальних груп суттєво підвищився, тоді як у студентів контрольних груп майже не змінився. Майбутні економісти продемонстрували більш досконале володіння нормами літературної мови, їхній словниковий запас значно збагатився професійною лексикою, підвищився рівень мовної й мовленнєвої компетентностей.

Одержані результати підтвердили ефективність запропонованої методики формування правильності українського мовлення майбутніх економістів. Узагальнення результатів дослідження дало підстави для таких **висновків**:

1. На підставі аналізу наукової літератури з порушеної проблеми, порівняння різних підходів до тлумачення поняття „правильність мовлення" визначено ключове поняття дослідження *правильність українського мовлення студентів економічних спеціальностей* як складне утворення, що є важливою рисою мовної особистості фахівця, характеризуючи рівень знання мови й рівень освіченості загалом, підґрунтям для формування його загальної культури, сприяє реалізації ефективної комунікації на основі дотримання мовних норм і норм мовленнєвого етикету.

Доведено, що правильне мовлення передбачає насамперед дотримання літературних норм, які дозволяють зробити спільний мовний код єдиним, а отже, сприяють найбільш повному взаєморозумінню між співрозмовниками. Формування правильності мовлення майбутніх економістів відбувається в умовах занурення в економічний дискурс, у процесі якого студент стає суб'єктом професійних дій та інтеракцій.

2. У ході дослідження визначено психологічні й психолінгвістичні засади формування правильного українського мовлення, які полягають у визнанні студента як суб'єкта процесу формування компетентного фахівця, соціально активної й самостійної особистості, яка вирізняється зорієнтованістю на

вдосконалення вмінь знаходити й порівнювати різні способи розв'язання професійних завдань.

На підставі аналізу науково-методичної літератури, врахування загальних закономірностей навчання визначено й теоретично обґрунтовано лінгводидактичні засади формування правильності українського мовлення студентів економічних спеціальностей у сукупності загальнодидактичних, лінгводидактичних і специфічних принципів, що є основною функційно-технологічної організації навчання. Найбільш значущими в такому контексті вважаємо принципи науковості, градуальності, систематичності і послідовності, наступності й перспективності, зв'язку навчання з життям, свідомості й активності, наочності, принцип індивідуального підходу; професійної спрямованості навчання, практичної спрямованості навчання мови, урахування індивідуально-психологічних особливостей і мовних здібностей студентів, узаємозв'язку відомого й нового навчального матеріалу, взаємозв'язку норм української літературної мови, свідомого вибору варіанта диспозитивної норми.

3. Аналіз методичного забезпечення засвідчив відсутність навчальних посібників, які б допомогли студентам не тільки оволодіти нормами сучасної української літературної мови, методикою складання різних документів, а й сприяли б розвитку мовлення в різних галузях діяльності людини з урахуванням мовленнєвого середовища. Чинні підручники з української мови (за професійним спрямуванням) є недостатньо адаптованими для сучасного контексту професійної діяльності економістів, що значною мірою зумовлює низький рівень їхньої мовленнєвої підготовки. Це актуалізує необхідність розроблення спеціальної методики формування правильності мовлення майбутніх економістів.

4. До критеріїв сформованості правильності мовлення майбутніх економістів відносимо мотиваційний, що відображає готовність до навчальної діяльності з формування правильності українського мовлення; свідоме ставлення до української мови, бажання вдосконалювати власне мовлення; усвідомлення правильності українського мовлення як складника фахової компетентності; нормативний, що визначає володіння нормами сучасної української літературної мови на всіх рівнях мовної системи в усній і писемній формах, наявність глибоких і міцних знань з української мови; термінологічний, що відбиває володіння системними та структурованими знаннями фахової термінології; діяльнісно-функційний, який відображає володіння професійними мовними знаннями, уміннями та навичками в усіх видах мовленнєвої діяльності, що виявляються в мовній і мовленнєвій компетентностях. Залежно від ступеня прояву критеріїв визначено низький, середній, достатній, високий рівні сформованості правильності мовлення майбутніх економістів.

5. Методика формування правильності майбутніх економістів передбачала поетапне упровадження в навчальний процес компетентнісного,

комунікативно-когнітивного, текстоцентричного підходів; загальнодидактичних, загальнометодичних, специфічних принципів; форм (лекцій, практичних занять, самостійної та індивідуальної роботи); традиційних та інтерактивних методів навчання: лекцій, дискусій; ділових ігор, що забезпечують ефективність формування правильності мовлення майбутніх економістів. На основі аналізу результатів педагогічного експерименту зафіксовано значне підвищення рівнів сформованості правильності мовлення у студентів експериментальних груп порівняно зі студентами контрольних груп.

Однак проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної проблеми дослідження. Подальшого розроблення вимагають питання практичного застосування мультимедійних засобів навчання, розвитку комунікативної компетентності майбутніх економістів; упровадження інтегрованого підходу в процес вивчення дисциплін гуманітарного циклу майбутніми економістами.

Основний зміст дисертації відбито в таких публікаціях:

1. Лихачова К. М. Роль перекладу економічної термінології на заняттях з української мови за професійним спрямуванням / К. М. Лихачова // Освіта Донбасу. – 2009. – № 5 (136). – С. 54 – 58.

2. Лихачова К. М. Методичні засади формування професійного мовлення студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах / К. М. Лихачова // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 8. - (195). – С. 227 – 231.

3. Лихачова К. М. Основи формування професійного мовлення студентів економічних спеціальностей в класичному університеті / К. М. Лихачова // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 22 (209). – С. 115 – 119.

4. Лихачова К. М. Формування правильності мовлення студентів економічних спеціальностей ВНЗ за допомогою вправ творчого спрямування / К. М. Лихачова // Наук. вісн. Донбасу (електрон. вид.). – 2011. – № 1 (13). – Режим доступу : http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11lkmvts.pdf

5. Лихачова К. М. Засвоєння майбутніми економістами норм мовленнєвого етикету / К. М. Лихачова // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 24 (259). – С. 154 – 160.

6. Лихачова К. М. Рольова гра – ефективний шлях формування правильності мовлення майбутніх економістів / К. М. Лихачова // Наук. вісн. Донбасу (електрон. вид.). – 2013. – № 1 (21). – Режим доступу : http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13lkmmme.pdf

7. Лихачёва Е. М. Роль компьютера в процессе формирования правильности речи студентов-экономистов / К. М. Лихачёва // Ежемесячный

научный журнал Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. – М., 2013. – № 4 (51). – С. 355 – 358.

8. Лихачова К. М. Вивчення економічної термінології в системі мовленнєвої підготовки студентів / К. М. Лихачова // Образне слово Луганщини : матеріали VIII Регіон. наук.-практ. конф. –Луганськ, 2009. – Вип. 8. – С. 156 – 158.

9. Лихачова К. М. Методичні засади формування професійного мовлення студентів економічних спеціальностей у ВНЗ / К. М. Лихачова // Наукова молодь: Досягнення та перспективи. Зб. тез VI міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : СПД Рєзніков В. С., 2009. – С.88 – 89. – Режим доступу : http://rmu.luguniv.edu.ua/konferencii/index.htm

10. Лихачова К. М. Основи формування професійного мовлення студентів-економістів / К. М. Лихачова // Образне слово Луганщини : матеріали IX Регіон. наук.-практ. конф. ім. Віктора Ужченка. – Луганськ, 2010. – Вип. 9. – С. 161 – 163.

11. Лихачова К. М. Рівні мовленнєвої підготовки студентів економічних спеціальностей ВНЗ російськомовного регіону / К. М. Лихачова // Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці: Зб. тез I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. – Луганськ : Глобус, 2011. – С. 98 – 100. – Режим доступу : http://rmu.luguniv.edu.ua/konferencii/index.htm

12. Лихачова К. М. Формування у студентів-економістів правильності мовлення / К. М. Лихачова // Образне слово Луганщини : матеріали X Всеукр. ювілейної наук.-практ. конф. ім. Віктора Ужченка. – Луганськ, 2011. – Вип. 10. – С. 163 – 165.

13. Лихачова К. М. Післядипломна освіта як елемент розширення і оновлення професійних знань / К. М. Лихачова // Підприємницька та інноваційна діяльність, наука у вищих навчальних закладах : Тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф. У 2-х ч. – Ч. 1. – К. : НДЗ „Ресурси”, 2011. – С. 51 – 53.

14. Лихачова К. М. Формування правильності мовлення студентів – майбутніх економістів за допомогою ділової гри / К. М. Лихачова // Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці: Зб. тез II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. – Луганськ : Глобус, 2012. – С. 107 – 109. – Режим доступу : http://rmu.luguniv.edu.ua/konferencii/index.htm

15. Лихачова К. М. Засвоєння майбутніми економістами норм мовленнєвого етикету / К. М. Лихачова // Образне слово Луганщини : матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. ім. Віктора Ужченка.– Луганськ, 2012. – Вип. 11. – С. 160 – 161.

16. Лихачова К. М. Узагальнення педагогічного досвіду формування правильності мовлення студентів економічних спеціальностей / К. М. Лихачова // Теорія і практика виховання сучасної молоді: цінності, зміст, технології :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ : Вид-во ЛДАКМ, 2012. – С. 158 – 161

17. Лихачова К. М. Збагачення словникового запасу майбутніх економістів за допомогою фахової лексики / К. М. Лихачова // Власне українське та іншомовне слово у нашому вжитку : зб. матеріалів наук.-практ. конф. викладачів, педагогічних працівників, студентів. – Стаханов : Вид-во ВП „Стахановський навчальний комплекс ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2012. – С. 66 – 69.

18. Лихачова К. М. Role-plaing game is an effective way of forming of correctness of speech of future economists / К. М. Лихачова // ІІІ Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. „Наукова молодь : інноваційні підходи в освіті і науці", Луганськ, 2013. – С. 158 – 160. – Режим доступу : http://rmu.luguniv.edu.ua/konferencii/index.htm

19. Лихачова К. М. Роль комп'ютера в процесі формування правильності мовлення студентів-економістів / К. М. Лихачова // Образне слово Луганщини : матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. ім. Віктора Ужченка.– Луганськ, 2013. – Вип. 11. – С. 162 – 164.

Лихачова К.М. Лінгводидактичні засади формування правильності українського мовлення майбутніх економістів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська мова). – Державний заклад „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка". – Луганськ, 2014.

Дисертацію присвячено проблемі формування правильності українського мовлення майбутніх економістів. У роботі уточнено понятійно-категоріальне поле дослідження, визначено психолого-педагогічні, психолінгвістичні й лінгводидактичні засади формування правильності українського мовлення студентів – майбутніх економістів. На основі аналізу наявного методичного забезпечення формування правильності українського мовлення майбутніх економістів визначено стан порушеної проблеми, схарактеризовано рівні сформованості правильності мовлення майбутніх економістів. Розроблено й експериментально перевірено методику формування правильності мовлення майбутніх економістів.

Одержані результати підтвердили ефективність запропонованої методики формування правильності українського мовлення майбутніх економістів за умов її побудови на засадах комунікативно-когнітивної концепції навчання української мови; урахування нормативного, комунікативного й етичного аспектів культури мовлення; реалізації діяльнісного складника професійно орієнтованого навчання, що забезпечуватиме набуття комунікативного досвіду в обраній фаховій діяльності шляхом використання адекватних індивідуальним особливостям студентів і вимогам професіограми форм, методів, прийомів навчання,

професійно орієнтованого дидактичного матеріалу й моделювання мовленнєвих ситуацій.

Ключові слова: правильність мовлення, норми сучасної української літературної мови, методика формування правильності мовлення майбутніх економістів, професійно орієнтований текст.

Лихачёва Е. М. Лингводидактические основы формирования правильности украинской речи будущих экономистов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения (украинский язык). – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко". – Луганск, 2014.

Диссертация посвящена решению проблемы формирования правильности украинской речи будущих экономистов на теоретическом и практическом уровнях.

В процессе анализа научной литературы констатировано наличие разных подходов к толкованию понятия „правильность речи" и дано определение *правильности украинской речи студентов экономических специальностей* как сложному образованию, которое является важной чертой языковой личности специалиста, характеризуя уровень знания языка и уровень образованности в целом; составляет основу для формирования его общей культуры, способствует реализации эффективной коммуникации на основе следования языковым нормам и нормам речевого этикета.

В диссертации выделены психологические и психолингвистические основы формирования правильной украинской речи, состоящие в том, что субъектом процесса формирования является студент как социально активная и самостоятельная личность, выделяющаяся направленностью на усовершенствование умений находить и сравнивать различные способы решения профессиональных задач, что поднимает учебную деятельность на более продуктивный уровень, способствует развитию профессиональной речевой культуры. В работе выявлены лингводидактические основы формирования правильности украинской речи студентов экономических специальностей. Доказано, что эффективное формирование правильности речи студентов экономических специальностей возможно при условии опоры на общие закономерности обучения, общедидактические, лингводидактические и специфические принципы, а также использования соответствующей методической системы.

Условиями формирования правильности украинской речи будущих экономистов являются: осуществление процесса языковой профессиональной подготовки на основе коммуникативно-когнитивной концепции обучения украинскому языку; учет нормативного, коммуникативного и этического

аспектов культуры речи; реализация деятельностного компонента профессионально ориентированного обучения, что обеспечит приобретение коммуникативного опыта в избранной профессиональной деятельности путем использования адекватных индивидуальным особенностям студентов и требованиям профессиограммы форм, методов, приемов обучения, профессионально ориентированного дидактического материала и моделирования речевых ситуаций. Разработанная методика формирования правильности речи предусматривает использование ориентированных на контекст будущей профессиональной деятельности форм, методов и способов обучения.

Ключевые слова: правильность речи, нормы современного украинского языка, методика формирования правильности речи будущих экономистов, профессионально ориентированный текст.

Lykhachova K. M. Linguo-didactic techniques of forming the Ukrainian speech fluency of the future economists. –Manuscript.

The dissertation for the Candidate's degree in Pedagogy, specialty 13.00.02 – theory and methodic of teaching (the Ukrainian language). – State institution „Luhansk Taras Shevchenko National University". – Luhansk, 2014.

The dissertation is devoted to the problems of forming the Ukrainian speech fluency of the future economists.

The thesis specifies concepts and categories for the research, defines psychological and pedagogic, psycho-linguistic and linguo-didactic basis of forming the Ukrainian language fluency of the students who are future economists. Having analyzed the existing methodical courseware to form the Ukrainian language fluency of the future economists we define the status of the problem under discussion, characterize the levels of the language fluency of the future economists. We have designed and tried experimentally the methodic of forming of the language fluency of the future economists.

The gained results proved the effectiveness of the suggested methodic of forming the language fluency of the future economists in case of designing the methodic on the basis of communicative and cognitive concept of the Ukrainian language teaching; practicing the norms, communicative and ethical aspects of the speech culture; implementing action-driven component of profession oriented teaching that will ensure the communicative experience in the chosen professional field being gained while using the forms, methods and concepts of teaching, profession oriented courseware and modeling the speech patterns correspondent to individual peculiarities of the students and requirements of the job description.

Key words: speech fluency, norms of the modern Ukrainian literary language, methodic of forming the speech fluency of the future economists, profession oriented text.

Підписано до друку 15.05.2014 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний.
Умовн. др. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № ____

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. т/ф: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.